เชคนิมัด กือจิก อัลฟะฏอนีย์ และหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร็อยน์ งานเขียนฟิกฮฺที่โดดเด่น

ผศ.ดร. อิสมาแอ อาลี [1]

อัสมัน แตอาลี [2]

ABSTRACT

The Matla'al-Badrayn , work of Sheikh Muhammad Bin Ismail al-Daudi al-Fatani a very well known pattanian scholar and an expert on Fiqh. This book of Fiqh was written in Malay language and it has been widely used in study and learning till today. With regard to the analytical studing of this book , the writer has emphasized on the outstanding and widely accepted by muslim academicians. This book is very unique regarded as model of Pattani scholar which in unique to pattanian scholars in the past till Pattani became the center of Islamic academy in region of Southeast Asia.

---

[1] *ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำภาควิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี , อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์*

[2] *นักศึกษาปริญญาโทสาขาวิชาอิสลามศึกษา กลุ่มวิชาชะรีอะฮฺ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*

บทนำ

ในช่วงศตวรรษที่ 19 ของคริสตศักราช การศึกษาวิชาการอิสลามในปัตตานีได้เป็นที่เลื่องลือและเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย มุสลิมทั้งจากในและต่างประเทศต่างก็เดินทางมาสู่เมืองปัตตานีเพื่อศึกษาหาความรู้วิชาการอิสลามโดยเฉพาะจากประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งได้แก่ ประเทศพม่า กัมพูชา มาเลเซีย อินโดนิเซีย และฟิลิปปินส์ ยิ่งกว่านั้นบรรดานักศึกษาเหล่านั้นก็ยังได้นำตำราต่างๆ ที่เขียนด้วยอักษรญาวีโดยบรรดาเหล่าปราชญ์ของเมืองปัตตานีไปเผยแพร่ในประเทศของตนอีกด้วย เช่นเดียวกับมุสลิมที่มาจากส่วนกลางของประเทศไทยซึ่งได้แก่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ฉะเชิงเทรา อุทัยธานี และปทุมธานีต่างก็ลงมาศึกษาหาความรู้ที่เมืองปัตตานีกันมากมายทีเดียวแม้แต่อดีตจุฬาราชมนตรีท่านประเสริฐ มะหมัดก็สำเร็จการศึกษาจากปอเนาะบือมิง อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานีเช่นกัน จึงทำให้เมืองปัตตานีในยุคนั้นถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางการศึกษาวิชาการอิสลามที่โด่งดังมาจนถึงทุกวันนี้ (โมหัมมัด อับดุลกาเดร์,2535:214-215) วิชาความรู้ต่างๆที่ได้มีการเรียนการสอนในยุคนั้นก็มี อาทิ วิชาฟิกฮฺ (กฎหมายอิสลาม) เตาหีด (หลักการศรัทธา) ตะเศาวุฟ (จริยศาสตร์อิสลาม) นะหฺวุ (ไวยากรณ์ภาษาอาหรับ) และบะลาเฆาะฮฺ (โวหารอาหรับ) เป็นต้น และวิชาที่บรรดาปราชญ์หรือโต๊ะครูส่วนใหญ่ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากคือวิชาฟิกฮฺ ทั้งนี้ก็เนื่องจากวิชาฟิกฮฺนั้นเป็นวิชาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับหุกม(บทบัญญัติ)ต่างๆ ที่มุสลิมทุกคนต้องรู้และปฏิบัติในชีวิตประจำวันตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิตดัง เช่น หุกมเกี่ยวกับอิบาด๊าต (ศาสนพิธี) มุอามาล๊าต (นิติสัมพันธ์) มุนากะห๊าต (กฎหมายครอบครัวอิสลาม) และฟะรออิฎ (กฎหมายมรดกอิสลาม) เป็นต้น

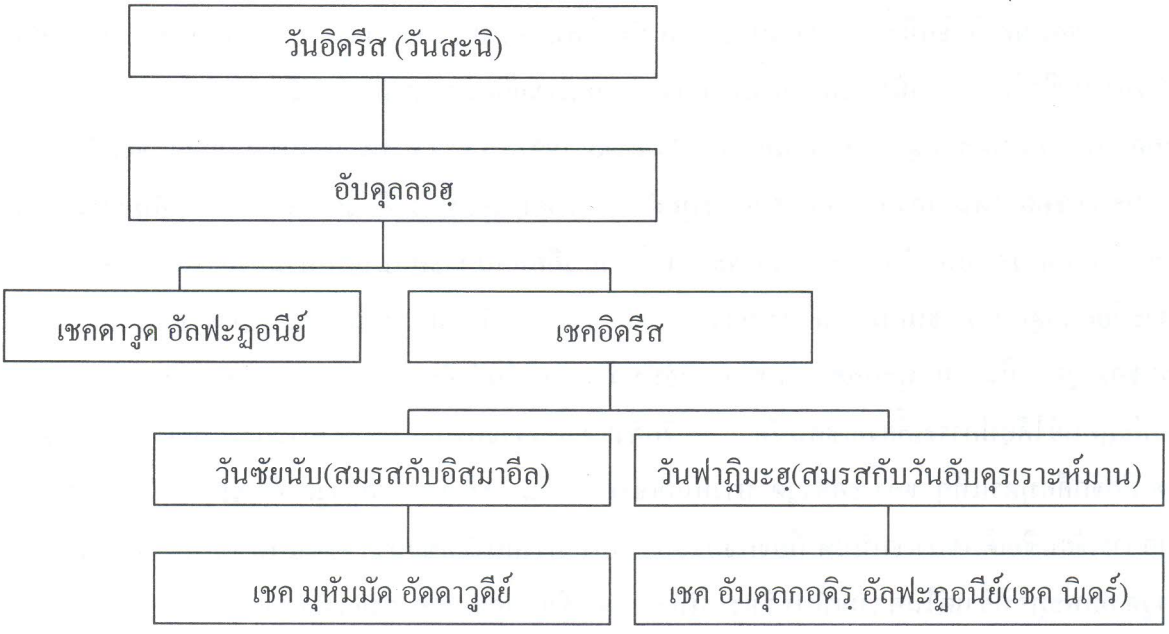
ปราชญ์ที่มีชื่อเสียงและมีผลงานทางวิชาการมากมายและโดดเด่นในยุคนั้นมี 7 ท่านด้วยกันหนึ่งในนั้นคือ เชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัดดาวูดี อัลฟะฏอนีย์ (เชคนิมัด กือจิก ค.ศ.1844-1915) ท่านเป็นปราชญ์ท่านหนึ่งที่มีงานเขียนมากพอสมควรและสาขาวิชาที่ท่านมีความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษคือวิชาฟิกฮฺและตำราฟิกฮฺของท่านที่สำคัญและเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายก็คือหนังสือ “มัฏละอุ อัลบัดร์อยนฺ” ส่วนตำราหรือหนังสืออื่นๆ ที่นอกเหนือจากหนังสือเล่มนี้ก็ยังมีอีกหลายเล่มซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึงในโอกาสต่อไป

เชื้อสายต้นตระกูล

เชคนิมัด กือจิกมีชื่อเต็มว่า วันมุหัมมัด บิน อิสมาอีล บิน วันอะหฺมัด บิน วันอิดรีส อัลฟะฏอนีย์ ส่วนมารดาชื่อโต๊ะวันซัยนับ บุตรีของเชคอิดรีส และเชคอิดรีสท่านนี้ก็เป็นน้องชายร่วมบิดามารดากับเชคดาวูด บิน อับดุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์ (Bin Chedaud, 1992 : 132) ดังนั้น เชคนิมัด กือจิก จึงมีศักดิ์เป็นเหลนของเชคดาวูดนั่นเอง และจากสายตระกูลฝ่ายมารดาของเชคนิมัด กือจิก จะเห็นได้ว่าเป็นสายตระกูลเดียวกับเชคดาวูด บิน อับดุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์ กล่าวคือมีต้นตระกูลมาจากท่านอาลี อิบนุ อะบีฏอลิบ (เราะฎิยัลลอฮุอันฮุ) เช่นกัน (Bin Abdullah,1990 : 10-11) ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างเชคนิมัด กือจิกกับเชคดาวูด บิน อับดุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์นับว่าแน่นแฟ้นยิ่งนัก อีกทั้งเชคดาวูด บิน อับดุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์ได้อุปการะเลี้ยงดูเชคนิมัด กือจิกตั้งแต่เยาว์วัยจนทำให้นักวิชาการบางคนเข้าใจผิดว่าเชคนิมัด กือจิกคือบุตรแท้ๆ ของเชคดาวูด บางคนก็เข้าใจว่าเป็นหลานของเชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์ซึ่งจะเห็นได้จากการเขียนชื่อเต็มของเชคนิมัด กือจิกของนักวิชาการบางคนนั้นเขียนว่า เชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล บิน ดาวูด อัลฟะฏอนีย์ แต่ในความเป็นจริงเชคนิมัด กือจิกเขียนชื่อเต็มของตนเองในงานเขียนของท่านทุกครั้งว่า เชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาวูด อัลฟะฏอนีย์ หรือ มุหัมมัด บิน อิสมาอีล ดาวูดี อัลฟะฏอนีย์ ซึ่งคำว่าดาวูด หรือ ดาวูดี มาจากภาษาอาหรับว่าอัดดาวูดี (الداودي) ซึ่งเป็นการใช้ในรูปของนิสบะฮฺ (نسبة) หรือการพาดพิงถึงเชคดาวูด บิน อับดุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการตะบัรรุก[1]และสำนึกในบุญคุณอันใหญ่หลวงของเชคดาวูดนั่นเอง

[1] เพื่อความเป็นศิริมงคล

แผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัดดาวูดีย์ กับ เชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์

ชื่อเชคนิมัด กือจิก เดิมทีเป็นชื่อที่เรียกกันภายในครอบครัวของท่านเอง และที่เรียกชื่อท่านดังกล่าวนี้ก็สืบเนื่องจากว่าชาวอาหรับในขณะนั้นเรียกท่านว่า เชคมุหัมมัด เศาะฆีรฺ อัลฟะฏอนีย์ ดังนั้นครอบครัวของท่านจึงเรียกตามแต่เรียกเป็นภาษามลายูสั้นๆ ว่า เชคนิมัด กือจิก ซึ่งคำว่านิ เป็นยศฐาบันดาศักดิ์ของวงศานุวงศ์ คำว่ามัด มาจากมุหัมมัด และกือจิก[1] มาจากเศาะฆีรฺ (صغير) แปลว่าเล็ก หลังจากนั้นชื่อดังกล่าวนี้ก็แพร่หลายและเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป แต่สำหรับงานเขียนแล้วเชคนิมัด กือจิกจะใช้ชื่อเต็มของท่านเสมอ

สถานที่และปีเกิด

เชคนิมัด กือจิกเกิดที่เมืองปุเลาดุยงในรัฐตรังกานูประเทศมาเลเซีย ทั้งนี้เนื่องจากครอบครัวของท่านได้อพยพจากปัตตานีมาอาศัยที่ปุเลาดุยงแห่งนี้ซึ่งขณะนั้นเกิดศึกสงครามครั้งใหญ่ระหว่างปัตตานีเคดาห์ กลันตัน และตรังกานูกับสยามหรือประเทศไทยในปัจจุบันในปี ค.ศ.1832 หรือ พ.ศ.2375

ผลของสงครามในครั้งนั้นเป็นเหตุให้ครอบครัวของเชคนิมัด กือจิกต้องอพยพไปที่ปุเลาดุยงในรัฐตรังกานู ประเทศมาเลเซีย และท่านก็ถือกำเนิดที่นั่น

---

[1] *กือจิกหรือกือจีล (Kecil) เป็นภาษามลายู แปลว่า เล็ก*

ปีเกิดของเชคนิมัด กือจิกได้มีการบันทึกโดยสมาชิกครอบครัวของท่านไว้ 2 ทัศนะด้วยกัน ทัศนะแรกคือท่านเชคนิมัด กือจิกเกิดในปี ฮ.ศ.1245 หรือ ค.ศ.1829 และอีกทัศนะหนึ่งคือท่านเกิดในปี ฮ.ศ.1260 หรือ ค.ศ.1844 ผู้เขียนมีความเห็นเกี่ยวกับปีเกิดของเชคนิมัด กือจิกว่าผู้เขียนเห็นด้วยกับทัศนะที่สองคือปี ค.ศ.1844/ฮ.ศ.1260 ด้วยเหตุผลที่ว่าสงครามระหว่างกองกำลังผสมชาวมลายูกับชาวสยามนั้นเกิดขึ้นปี ค.ศ.1832 ถ้าหากปีเกิดของท่านเป็นปี ค.ศ.1829 แน่นอนท่านก็จะต้องถือกำเนิดที่เมืองปัตตานีก่อนที่สงครามจะปะทุขึ้น ยิ่งกว่านั้นได้มีความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ว่าสถานที่เกิดของท่านคือปุเลาดุยงในรัฐตรังกานู ซึ่งแสดงให้เห็นว่าท่านเชคนิมัด กือจิก ต้องเกิดหลังจากที่ครอบครัวของท่านลี้ภัยสงครามมาตั้งรกราก ณ ปุเลาดุยง รัฐตรังกานูนับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ชีวิตในวัยเยาว์

หลังจากที่เชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์ กลับไปยังนครมักกะฮฺพร้อมด้วยเชคนิมัด กือจิก ในวัยหนึ่งขวบเศษๆ ในปี ค.ศ.1845 เชคนิมัด กือจิก จึงเริ่มต้นชีวิตในวัยเด็กของท่านในนครมักกะฮฺภายใต้การอุปการะเลี้ยงดูของเชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์เป็นอย่างดีเสมือนหนึ่งว่าเป็นบุตรของท่านจริงๆ จนกระทั่งในปี ค.ศ.1847 เชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์ ก็เสียชีวิต หลังจากนั้นเชคนิมัด กือจิก ก็ได้รับการอุปการะเลี้ยงดูจากเชคอับดุลกอดิรฺ บิน อับดุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์ ซึ่งเป็นน้องชายของเชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์อีกคนหนึ่งจนเชคนิมัด กือจิกเติบใหญ่

การศึกษา

เชคนิมัด กือจิกได้เริ่มต้นการศึกษาเล่าเรียนจากเชคอับดุลกอดิรฺ บิน อับดุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์เป็นคนแรก ท่านได้รับการถ่ายทอดในวิชาแขนงต่างๆ เช่น ฟิกฮฺ (กฎหมายอิสลาม) อุศูลุลฟิกฮฺ (หลักกฎหมายอิสลาม) ตัฟสีรฺ (อรรถาธิบายอัลกุรอาน) หลังจากนั้นท่านท่านก็ได้ศึกษากับเชคหัสบุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์ เชคอับดุลกอดิรฺ บิน อับดุลเราะหฺมาน อัลฟะฏอนีย์ และอาจารย์ท่านอื่นๆ อีกหลายท่านที่ทำการสอนที่ญะบัลฮินดฺ[1] จนกระทั่งเชคนิมัด กือจิก กลายเป็นปราชญ์เป็นผู้รู้ที่เปี่ยมไปด้วยความสามารถหลายด้าน เช่นการสอน การแต่งหนังสือและการแปลตำราภาษาอาหรับเป็นภาษามลายูโดยใช้อักษรญาวีในการเรียบเรียงจนเป็นที่รู้จักในฐานะปราชญ์ปัตตานีที่เก่งกล้าอีกท่านหนึ่งในนครมักกะฮฺ

[1] *ชื่อสถานที่แห่งหนึ่งในนครมักกะฮฺ มีที่ตั้งอยู่ใกล้มัสยิดอัลหะรอม*

อะกีดะฮฺและมัซฮับ

แนวคิดของเชคนิมัด กือจิก เกี่ยวกับอะกีดะฮฺหรือหลักความเชื่อนั้น ท่านจะมีแนวคิดตามแนวคิดของอัลอะชาอิเราะฮฺ[1]ซึ่งเป็นแนวคิดที่ปราชญ์ปัตตานีส่วนใหญ่จะยึดถือกันนับตั้งแต่เชคดาวูด บิน อับดุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์ เชคอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเซน อัลฟะฏอนีย์และมาจนถึงปราชญ์ปัตตานียุคหลังที่ได้รับการถ่ายทอดแนวคิดดังกล่าวจากบรรดาปรมาจารย์เหล่านั้นที่ได้รับอิทธิพลแนวคิดนี้จากอุลามาอ์ชาวอาหรับในนครมักกะฮฺบางส่วนที่ยึดตามแนวคิดนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่งอุลามอ์ท่านหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปคือเชคอะหฺมัด อิบนุ ซัยนีย์ (เสียชีวิตเมื่อปี ฮ.ศ.1304/ค.ศ.1886) เป็นที่รู้จักในนามเชคดะหฺลานมุฟตีใหญ่ในยุคที่นครมักกะฮฺอยู่ภายใต้การปกครองของอณาจักรอุษมานียะฮฺ (ออโตมาน) ผลงานของท่านที่โดดเด่นมากคือหนังสืออริสาละฮฺ ฟิรร็อดดิ อะลา อัลวะฮาบียะฮฺ เป็นหนังสือตอบโต้แนวคิดสะลัฟของเชคมุหัมมัด อิบนุ อับดุลวะฮฺฮาบ (เสียชีวิตปี ฮ.ศ.1206/ค.ศ.1792) ดังนั้นจึงไม่เป็นที่สงสัยเลยว่าปราชญ์ปัตตานีที่ใช้ชีวิตร่วมสมัยกับเชคดะหฺลานและเคารพนับถือในตัวท่าน ส่วนใหญ่จะได้รับอิทธิพลแนวคิดของท่านนั่นคือยึดแนวคิดอัลอะชาอิเราะฮฺ นอกจากนั้นอีกเหตุผลหนึ่งที่สามารถนำมายืนยันได้ว่าเชคนิมัด กือจิกยึดแนวคิดแนวนี้คือท่านได้เขียนเกี่ยวกับหลักการศรัทธาในบทนำของหนังมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์หน้าที่ห้าไว้ว่า "วาญิบสำหรับบรรดามุกัลลัฟ[2]ที่จะต้องรู้คุณลักษณะของอัลลอฮฺที่วาญิบ ที่มุสตะหีลและที่ฮารุส (ญาอิซ)" ซึ่งเป็นการแบ่งประเภทคุณลักษณะของอัลลอฮฺตามแนวคิดของอัลอะชาอิเราะฮฺ

สำหรับการสังกัดมัซฮับ (สำนักคิด) ในทางฟิกฮฺของท่านนั้น มีหลักฐานหลายประการที่ยืนยันว่าท่านสังกัดมัซฮับอัชชาฟีอีย์ **ประการแรก** ท่านยอมรับด้วยตัวของท่านเองในหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์ในหน้าที่ 139 ว่า "และอุลามาอ์มัซฮับของเราส่วนใหญ่" ซึ่งหมายถึงมัซฮับอัชชาฟีอีย์นั่นเอง **ประการที่สอง** ได้รับการยืนยันจากผู้ตรวจทานหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์คือเชคอับดุลลอฮฺ อัลกอฎีย์ อัลมักกีย์ในหน้าสุดท้ายของหนังสือว่า "ขอสรรเสริญต่ออัลลอฮฺตะอาลาที่ในที่สุดการตีพิมพ์หนังสือมัฏละอุซึ่งเป็น

---

[1] เป็นพหูพจน์ของคำว่าอัลอัชอะรีย์ซึ่งมาจากชื่อตระกูลของอะบูหะสัน อัลอัชอะรีย์(เสียชีวิตปีฮ.ศ.324/ค.ศ.936) แนวคิดนี้ถูกอ้างว่าเป็นอีกแนวคิดหนึ่งของอะฮฺลุสสุนนะฮฺวัลญะมาอะฮฺ แต่ในความเป็นจริงแล้วยังมีข้อแตกต่างบางประการจากอะฮฺลุสสุนนะฮฺ เช่นการยึดหลักฐานจากสติปัญญามากกว่าจากตัวบทในกรณีที่มีความขัดแย้งกัน และได้แบ่งประเภทการศึกษาคุณลักษณะของอัลลอฮฺตามแนวอิลมุลกะลามคือคุณลักษณะที่วาญิบซึ่งเป็นคุณลักษณะที่จำเป็นต้องมีในอัลลอฮฺ คุณลักษณะที่มุสตะหีลซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เป็นไปไม่ได้ที่จะมีในพระองค์ และคุณลักษณะญาอิซซึ่งเป็นคุณลักษณะที่อาจจะมีหรือไม่มีในพระองค์ก็ได้ นอกจากนั้นยังมีการตะอ์วีลหรืออธิบายความหมายบางอายะฮฺที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของอัลลอฮฺให้สอดคล้องกับสติปัญญาของมนุษย์อีกด้วย (Abu Aabdullah,2000 : 43-44)

[2] คือผู้ที่บรรลุนิติภาวะซึ่งอาจจะอายุครบ15ปีหรือหลั่งอสุจิสำหรับเพศชายและมีประจำเดือนสำหรับเพศหญิง

หนังสือที่รวบรวมหลักความเชื่อในศาสนาและบทบัญญัติทางฟิกฮฺของมัซฮับอิมามอัชชาฟีอีย์[1]" และประการสุดท้ายก็คือได้รับอิทธิพลจากเชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์ เนื่องจากเชคดาวูดยึดมั่นในมัซฮับอัชชาฟีอีย์

ลักษณะนิสัยที่น่ายกย่อง

เชคนิมัด กือจิกเป็นปราชญ์ที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ยิ่งนักซึ่งจะเห็นได้จากการที่ท่านรับเป็นผู้อุปการะลูกศิษย์ของท่านเกือบทุกคนในฐานะบุตรบุญธรรมของท่าน ท่านจะรับภาระค่าใช้จ่ายทุกอย่างพร้อมๆ กับถ่ายทอดวิชาความรู้จนสามารถผลิตปราชญ์รุ่นใหม่ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านฟิกฮฺออกรับใช้สังคมมลายูในนครมักกะฮฺและบางคนก็เดินทางกลับภูมิลำเนาเดิมเพื่อเปิดปอเนาะหรือศูนย์การเรียนรู้วิชาการอิสลามและมีผู้สนใจมากมายมาศึกษาวิชาการอิสลามที่ปัตตานีจนกลายเป็นศูนย์กลางการศึกษาอิสลามของภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทนำ (Bin Abullah,1990 : 77)

บทบาทในการเผยแผ่อิสลาม

บทบาทของเชคนิมัด กือจิกในการเผยแผ่อิสลามมี 4 ลักษณะดังนี้

1. การสอนและบรรยาย ถือว่าเป็นกิจกรรมประจำวันที่ท่านจะมีการสอนหนังสือและบรรยายความรู้อิสลามที่บ้านของท่านซึ่งจะเริ่มหลังจากรับประทานอาหารเช้าจนถึงเข้าเวลาละหมาดซุหฺริ วิชาความรู้ที่มีการสอนก็จะประกอบไปด้วยวิชาเตาหีด ฟิกฮฺ และบาลาเฆาะฮฺ ตลอดจนเปิดโอกาสให้ผู้ที่มาเรียนซักถามปัญหาศาสนาต่างๆ และท่านก็จะวินิจฉัยและให้คำตอบหรือคำชี้ขาด หลังจากละหมาดซุหฺริท่านก็จะพักผ่อนและนอนหลับเล็กน้อยจนถึงเวลาละหมาดอัศฺริ

2. การแต่งและแปลหนังสือ ท่านจะใช้เวลาก่อนละหมาดซุหฺริเล็กน้อยเพื่อเริ่มต้นเขียนหรือแต่งหนังสือและจะมาเขียนต่ออีกครั้งหลังจากละหมาดอัศฺริจนถึงเข้าเวลาละหมาดมัฆริบและหลังละหมาดมัฆริบท่านและบรรดาศิษย์เอกก็จะมานั่งเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นปัญหาศาสนาต่างๆ และก่อนเข้านอนท่านก็จะตรวจทานงานเขียนและงานแปลของท่านอีกครั้ง

3. การเป็นผู้นำในการประกอบพิธีหัจญ์ ซึ่งเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ท่านสืบทอดเจตนารมณ์ของเชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์ เป็นการให้บริการด้านความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีหัจญ์แก่ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ นครมักกะฮฺทุกปี จากการที่ท่านสละเวลาทำหน้าที่สอนขั้นตอนในการประกอบพิธีหัจญ์ทำให้ชื่อเสียงของท่านเป็นที่รู้จักออกไปอย่างกว้างขวางและต่อมาเมื่อท่านเข้าสู่วัยชราท่านก็ได้มอบภาระงาน

---

[1] *ชื่อเต็มของท่านนคือมุหัมมัด อิบนุ อิดรีสเป็นผู้ก่อตั้งมัซฮับอัชชาฟีอีย์ท่านเกิดปีฮ.ศ.150และเสียชีวิตปีฮ.ศ.204*

ดังกล่าวให้แก่บุตรของท่านคนโตชื่อเชคอับดุลลอฮฺกับบุตรของท่านคนอื่นๆ อีกเพื่อรับผิดชอบหุจญาจ[1] ในนครมักกะฮฺ ส่วนที่นครมะดีนะฮฺท่านมอบภาระให้แก่บุตรเขยของท่านชื่อเชคดาวูด บิน อิดรีส รับผิดชอบ และถึงแม้ว่าท่านจะมอบให้บุตรของท่านรับผิดชอบไปแล้วอีกทั้งยังชราภาพก็ตามท่านยังได้สละเวลาอีกครั้งในปี ค.ศ.1913 เพื่อให้การต้อนรับและบริการคณะของสุลต่านซัยนุลอะบิดีนที่ 3 จากรัฐตรังกานูในการประกอบพิธีหัจญ์ (Bin Chedaud,1992 : 143)

4. บทบาทในการก่อตั้งสมาคมปราชญ์ปัตตานีในนครมักกะฮฺ การก่อตั้งสมาคมปราชญ์ปัตตานีในนครมักกะฮฺในปี ค.ศ.1884 นั้นเป็นความคิดและความร่วมมือของเชคนิมัด กือจิกกับเชคอะหฺมัด อัลฟะฏอนีย์เป็นลำดับแรกและต่อมาก็ขยายผลให้ปราชญ์ปัตตานีท่านอื่นๆ มีส่วนร่วมในการก่อตั้งสมาคมปราชญ์ปัตตานีในนครมักกะฮฺทั้งนี้เพื่อเป็นศูนย์กลางในการเผยแผ่อิสลามให้แก่ชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยภาพรวม ซึ่งบรรดานักเผยแผ่ทั้งหลายก็คือบรรดาลูกศิษย์ของท่านทั้งสองนั้นเอง ดังเช่นตัวอย่างที่ท่านเชคอะหฺมัด อัลฟะฏอนีย์ได้ส่งอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเซนเป็นชาวกลันตันไปเผยแผ่อิสลามที่ประเทศกัมพูชาเป็นต้น และสมาคมนี้จะเป็นที่รู้จักกัน 2 ชื่อคือสมาคมปราชญ์ปัตตานี (Kumpulan al-Fataniyyah) และอีกชื่อหนึ่งคือสมาคมเชคนิมัด กือจิก อัลฟะฏอนีย์ (Jamaah Syikh Nikmat Kecik al-Fatani) อีกวัตถุประสงค์หนึ่งของการก่อตั้งสมาคมนี้คือการตรวจทาน แก้ไข และจัดตีพิมพ์ตำราหรือหนังสือที่แต่งโดยปราชญ์ปัตตานีทั้งที่เป็นภาษาอาหรับและภาษามลายูโดยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากตัวแทนของรัฐบาลตุรกีในยุคนั้นและได้คัดเลือกเชคอะหฺมัด อัลฟะฏอนีย์เป็นนายกสมาคมดังกล่าวและยังเป็นบรรณาธิการในการตีพิมพ์ตำราหรือหนังสืออีกด้วย หนังสือเรื่องแรกที่มีการตรวจทาน แก้ไข และตีพิมพ์ออกมาคือ "هداية السالكين "(ฮิดายะตุ อัสสาลีกีน) งานเขียนของเชคอับดุศศอมัด อัลฟาลิมบานีย์ (Bin Abdullah, 1977 : 18)

ความสัมพันธ์ระหว่างเชคนิมัด กือจิกกับเชคอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเซน อัลฟะฏอนีย์นั้น นอกจากเชคนิมัด กือจิก เป็นอาจารย์ของเชคอะหฺมัดและเป็นผู้ผลักดันให้เชคอะหฺมัดเป็นนายกสมาคมปราชญ์ปัตตานีแล้วความสัมพันธ์ของท่านทั้งสองยังแนบแน่นขึ้นอีกเมื่อเชคอะหฺมัด อัลฟะฏอนีย์ได้สมรสกับหลานสาวที่เกิดจากน้องสาวของเชคนิมัด กือจิกชื่อสีตีเสาดะฮฺ หลังจากที่ภริยาคนแรกของเชคอะหฺมัดชื่อวันกัลษูม บุตรี วันอิสมาอีล ญัมบู อัลฟะฏอนีย์ได้เสียชีวิต (Bin Abdullah, 1992 : 40)

[1] คือผู้ที่มาประกอบพิธีหัจญ์

คณาจารย์และสานุศิษย์

บรรดาอาจารย์ของเชคนิมัด กือจิก นั้นมีหลายท่านแต่เท่าที่มีชื่อปรากฏในหนังสือประวัติของท่านคือ

1. เชคอับดุลกอดิรฺ บิน อับดุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์ (น้องชายเชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์)

2. เชคหัสบุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์

3. เชคอับดุลกอดิรฺ บิน อับดุลเราะหฺมาน อัลฟะฏอนีย์ (หรือเชคนิเดรฺ อัลฟะฏอนีย์ เป็นศิษย์เอกของเชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์และเป็นลูกพี่ลูกน้องฝ่ายมารดาของเชคนิมัด กือจิก อีกด้วย) และยังมีอาจารย์ที่เป็นชาวอาหรับอีกหลายท่านในขณะที่ท่านศึกษาที่ญะบัลฮินดฺในนครมักกะฮฺแต่ไม่ปรากฏชื่อของท่านเหล่านั้น

ส่วนสานุศิษย์ของท่านนั้นมีมากมายยิ่งนัก ทั้งนี้เนื่องจากว่าผู้ที่เดินทางมาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อมาศึกษาหาความรู้ ณ นครมักกะฮฺในปลายศตวรรษที่ 19 ของคริสตศักราชโดยส่วนใหญ่แล้วต่างก็ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้จากท่านผู้นี้ทั้งนั้น แต่บรรดาลูกศิษย์ที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับท่านและยังเป็นที่รู้จักในแวดวงนักวิชาการนั้นมีดังนี้ (Bin Chedaud, 1992 : 134)

1. หัจญีมุหัมมัดยูสุฟ บิน อะหฺมัดหรือโต๊ะกือนาลี (ภูมิลำเนาอยู่ที่โกตาบารู,กลันตัน)

2. เชคอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเซน อัลฟะฏอนีย์ (ภูมิลำเนาอยู่ที่มักกะฮฺ)

3. สุลต่านซัยนัลอะบิดีนที่ 3 บิน สุลต่านอะหฺมัดที่ 2 (ภูมิลำเนาอยู่ที่ตรังกานู)

เยือนมาตุภูมิ

ตลอดการใช้ชีวิตของเชคนิมัด กือจิกส่วนใหญ่จะอยู่ที่นครมักกะฮฺนับตั้งแต่เชคดาวูดอัลฟะฏอนีย์พาท่านไปอยู่ที่นครมักกะฮฺตั้งแต่เยาว์วัย หลังจากนั้นท่านไม่เคยกลับมาเยือนบ้านเกิดของท่านเลยจนกระทั่งในปี ค.ศ.1909 ท่านก็มีโอกาสเดินทางกลับจากนครมักกะฮฺเพื่อเยี่ยมเยียนครอบครัวและเครือญาติที่ปัตตานี ตรังกานู และกลันตัน ในลำดับแรกท่านมาถึงที่กลันตันประเทศมาเลเซียท่านก็ได้พักอาศัยอยู่กับครอบครัวดาโต๊ะศรีปะดุกาสุลต่านรัฐกลันตันและได้สมรสกับนิมะฮฺ บุตรี นิมัน ซึ่งเป็นเชื้อสายจากสุลต่านรัฐกลันตัน หลังจากนั้นในปี ค.ศ.1911 ท่านก็ขึ้นมาเยือนเครือญาติที่ตำบลญัมบูหรืออำเภอยะหริ่งจังหวัดปัตตานีในปัจจุบันจนกระทั่งปี ค.ศ.1912 ท่านก็ขึ้นไปกรุงเทพฯ และเดินทางกลับนครมักกะฮฺในปีเดียวกัน

การเสียชีวิต

ตลอดชีวิตของเชคนิมัด กือจิกท่านได้สมรส 4 ครั้งและมีบุตรทั้งหมด 8 คนด้วยกันในช่วงปลายของปี ค.ศ.1913 เชคนิมัด กือจิกเริ่มเป็นโรคความดันโลหิตสูง จนเป็นเหตุให้ท่านเสียชีวิตในเวลาต่อมา ซึ่งท่านได้กลับคืนสู่ความเมตตาของอัลลอฮฺอย่างสงบในวันเสาร์ที่ 20 เราะบิอุษษานีปี ฮ.ศ.1333 หรือวันที่ 6 มีนาคม ค.ศ.1915 ในขณะที่ท่านมีอายุ 71 ปีและญะนาซะฮฺ(ศพ)ของท่านถูกฝังใกล้กับหลุมฝังญะนะซะฮฺของท่านหญิงเคาะดิญะฮฺภริยาท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัมที่สุสานมะอฺลาในนครมักกะฮฺ (Bin Chedaud,1992 : 145)

งานเขียนหรือผลงานทางวิชาการ

เชคนิมัด กือจิก เป็นปราชญ์อีกท่านหนึ่งที่มีงานเขียนหรือผลงานทางวิชาการมากพอสมควร อาจจะไม่มากเท่าเชคดาวูดอัลฟะฏอนีและเชคอะหฺมัด อัลฟะฏอนีย์ แต่ก็ยังถูกจัดให้อยู่ในระดับต้นๆ ของปราชญ์ปัตตานีที่มีชื่อเสียงและโดดเด่นในด้านนี้ งานเขียนของท่านจะมีหลายแขนงด้วยกัน ได้แก่ ฟิกฮฺ อุศูลุดดีน ตารีค(ประวัติศาสตร์) และฟะลัก(ดาราศาสตร์) ดังนี้ (Bin Abdullah,1991 : 77-78)

1. **البهجة المرضية في الفوائد الأخروية** (อัลบะฮฺญะตุ อัลมัรฎิยยะฮฺ ฟี อัลฟะวาอิดิ อัลอุครอวิยยะฮฺ) เป็นหนังสือเกี่ยวกับความประเสริฐของการซิกิร(ระลึกถึงอัลลอฮฺ) ศอลาวาต(สรรเสริญท่านนบี) และดุอา(การขอพรต่ออัลลอฮฺ) มีความหนาประมาณ 191 หน้า

2. **مطلع البدرين ومجمع البحرين** (มัฏละอุ อัลบัดร์อยนฺ วะ มัจฺมะอุ อัลบะหฺร์อยนฺ) เป็นหนังสือที่ครอบคลุมเนื้อหาทุกเรื่องเกี่ยวกับฟิกฮฺและเป็นงานเขียนที่โดดเด่นที่สุดในบรรดางานเขียนของท่านทั้งหมด มีความหนาประมาณ 232 หน้า

3. **الكوكب الدري في النور المحمدي** (อัลเกาะกะบุ อัลดุรริยฺ ฟี อันนูริ อัลมุหัมมะดียฺ) เป็นหนังสือเกี่ยวกับหลักฐานที่ว่าด้วยทุกสิ่งทุกอย่างถูกสร้างมาจากนูรหรือรัศมีของท่านนบีมุหัมมัด(ศ็อลฯ)

4. **الدورالبسيم في أصحاب الكهف والرقيم** (อัดดุรูลบะซีม ฟี อัศหาบิลกะฮฺฟิ วัรเราะกีม) เป็นหนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชาวกะฮฺฟิ ที่นอนหลับอยู่ในถ้ำแห่งหนึ่งเป็นเวลาร้อยปี มีความหนาประมาณ 16 หน้า

5. **الفرقدين وجواهرالعقدين** (อัลฟิรเกาะดัยนฺ วะ ญะวาฮิร อัลอิกดัยนฺ) เป็นหนังสือเกี่ยวกับสัญญาณวันสิ้นโลก มีความหนาประมาณ 81 หน้า

6. وشاح الأفراح واصباح الفلاح (วิชาหฺ อัลอัฟรอหิ วะ อิศบาหฺ อัลฟะลาหฺ) เป็นหนังสือเกี่ยวกับฟิกฮฺอีกเรื่องหนึ่งแต่ไม่ครอบคลุมเรื่องฟิกฮฺทั้งหมดจะกล่าวถึงเฉพาะบางส่วนเท่านั้น มีความหนาประมาณ 62 หน้า

7. سواطع البرق (สะวาฏิอุ อัลบัรกฺ) เป็นหนังสือฟิกฮฺเช่นเดียวกันแต่จะมีเนื้อหาเฉพาะการตะยัมมุม (การใช้ฝุ่นดินแทนน้ำในการอาบน้ำละหมาด) การละหมาดย่อและรวมของผู้เดินทางในระยะไกลเท่านั้น มีความหนาประมาณ 32 หน้า

8. البحر الوافي والنهر الصافي (อัลบะหฺรุ อัลวาฟี วันนะฮฺรุ อัศศอฟียฺ) เป็นหนังสือเกี่ยวกับฟิกฮฺเรื่องสุดท้ายของท่านมีเนื้อหาใกล้เคียงกับมัฏละอุและได้เพิ่มเติมบางเรื่องที่ไม่มีในมัฏละอุ มีความหนาประมาณ 594 หน้า นับว่าเป็นงานเขียนที่หนาที่สุด

9. الدر المسنون والجوهر المكنون (อัดดุรฺ อัลมัศนูน วัลเญาฮะรุ อัลมักนูน) เป็นหนังสือเกี่ยวกับการโคจรของระบบจักรวาล

10. **Fatwa Tentang Menyumburkan Bumi** เป็นหนังสือฟัตวา (คำวินิจฉัย) เกี่ยวกับการครอบครองที่ดินที่ไม่มีเจ้าของซึ่งเป็นหนังสือที่ยังไม่มีการตีพิมพ์

ผลงานทางฟิกฮฺของเชคนิมัด กือจิก

จากผลงานทางวิชาการของท่านทั้งหมด 10 เรื่อง จะมีผลงานทางฟิกฮฺอยู่ 4 เรื่องด้วยกันดังนี้

1. หนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์
2. หนังสือวุชาหฺ อัลอัฟรอหฺ
3. หนังสืออัลบะหฺรุ อัลวาฟีย์
4. หนังสือสะวาฏิอุ อัลบัรฺกิ

และในบรรดาผลงานฟิกฮฺทั้ง 4 ชิ้นนี้ผลงานที่โดดเด่นและเป็นที่รู้จักมากที่สุดคือหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์ และเป็นหนังสือที่ผู้เขียนสนใจที่จะนำเสนอลักษณะการเขียนทางฟิกฮฺที่เป็นเอกลักษณ์ของปราชญ์ปัตตานีในอดีตในลำดับต่อไป

1. รายละเอียดทั่วไปของหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์

1.1 สาเหตุของการแต่งหนังสือเล่มนี้

เชคนิมัด กือจิกได้เขียนไว้อย่างชัดเจนในมุก็อดดิมะฮฺ (บทนำ) ของหนังสือเล่มนี้หลังจากที่ได้กล่าวสรรเสริญต่อเอกองค์อัลลอฮฺ (ซุบหาฯ) ว่า "หลังจากที่บิดาของข้าพเจ้าได้ร้องขอให้ข้าพเจ้ารวบรวม

ความรู้เกี่ยวกับความประเสริฐของความรู้และการศึกษาอิสลามพร้อมด้วยความรู้เกี่ยวกับหลักการศรัทธา ตลอดจนความรู้เกี่ยวกับฟิกฮฺ ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้รวบรวมไว้หลายบทโดยที่ข้าพเจ้าทำการแปลเป็นภาษาของเรา(มลายู)เพื่อง่ายต่อการเข้าใจและหวังว่าจะได้รับผลตอบแทนที่ดีจากอัลลอฮฺ(ซุบหาฯ)" สำหรับที่มาของชื่อหนังสือเล่มนี้ ***"มัฏละอุ อัลบัดร์อยน์ วะ มัจญ์มะอุ อัลบะหฺร์อยน์"*** แปลเป็นภาษาไทยคือ ***ที่ขึ้นของดวงจันทร์เต็มดวงสองดวงและที่บรรจบของสองทะเล*** ซึ่งท่านหัจญีมุหัมมัดเศาะฮีร์ บิน อับดุลลอฮฺ นักวิชาการอิสระชาวมาเลเซียได้เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า[1] "ประโยคแรกที่ว่าที่ขึ้นของดวงจันทร์เต็มดวงสองดวงนั้นหมายถึงองค์ความรู้ที่ยิ่งใหญ่สององค์ที่ถูกรวมกันในหนังสือเล่มนี้กล่าวคือความรู้ที่เกี่ยวกับทางโลกนี้และโลกอาคีเราะฮฺ (โลกหน้า) ส่วนประโยคที่สองที่ว่าที่บรรจบของสองทะเลนั้น หมายถึงเรื่องราวที่เกี่ยวกับโลกนี้และโลกอาคีเราะฮฺที่ผู้แต่งได้รวบรวมในหนังสือเล่มนี้" นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการอีกท่านหนึ่งชื่อว่ามุหัมมัด บิน อุษมาน อัลมุหัมมะดีย์เป็นชาวมาเลเซียเช่นกันได้เขียนบทความลงในวารสาร Pengasuh[2] ว่า "ดวงจันทร์เต็มดวงสองดวงนั้นดวงหนึ่งหมายถึงความรู้เกี่ยวกับอุศูลุดดีน (หลักการศาสนา) และอีกดวงนั้นคือความรู้เกี่ยวกับฟิกฮฺ (กฎหมายอิสลาม) ทั้งสองความรู้ที่ยิ่งใหญ่นี้ถูกรวบรวมอยู่ในหนังสือเล่มนี้เล่มเดียวเหมือนกับว่าดวงจันทร์เต็มดวงสองดวงส่องแสงเฉิดฉายขึ้นมาพร้อมกันจากทิศเดียวกัน" นักวิชาการท่านนี้มิได้อธิบายประโยคที่สองซึ่งผู้เขียนเข้าใจว่าท่านคงตีความหมายเหมือนกับประโยคแรกนั่นคือทะเลหนึ่ง หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับอุศูลุดดีนและอีกทะเลหนึ่ง คือ ความรู้เกี่ยวกับฟิกฮฺนั้นเอง

1.2 การจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้

เชคนิมัด กือจิก แต่งหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์เสร็จสมบูรณ์ ณ นครมักกะฮฺในวันอาทิตย์ ที่ 16 เดือนพฤษภาคม ปี ค.ศ.1886 ตรงกับวันที่ 12 เดือนชะอฺบาน ปี ฮ.ศ.1303 ในขณะที่ท่านมีอายุ 42 ปี และได้มีการบันทึกการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ดังนี้

ก. ท่านหัจญีมุหัมมัดศอฮีร์ บิน อับดุลลอฮฺ ได้เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า "ได้มีการจัดพิมพ์หนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์ครั้งแรกและครั้งที่สองในปี ฮ.ศ.1303 หรือปี ค.ศ.1886 โดยสำนักพิมพ์อัลมิริยะฮฺในนครมักกะฮฺและในการพิมพ์ทั้งสองครั้งนี้ไม่ได้มีการตรวจทานแต่อย่างใดจึงปรากฏข้อผิดพลาดมากพอสมควรทำให้ไม่เป็นที่แพร่หลายเท่าใดนัก"

---

[1] *สัมภาษณ์,27 ตุลาคม 2546*

[2] *ฉบับประจำเดือนเมษายน-พฤษภาคมปีค.ศ.1987 เล่มที่486 หน้าที่14*

ข. ได้มีการจัดพิมพ์ครั้งที่สามในปี ฮ.ศ.1315 หรือปี ค.ศ.1897 โดยสำนักพิมพ์อัลมิริยยะฮฺและได้มีการตรวจทานโดยเชคอะหฺมัด บินมุหัมมัดเซน อัลฟะฏอนีย์ซึ่งมีความหนาประมาณ 264 หน้า และต่อมาได้มีการจัดพิมพ์ครั้งที่สี่ในปี ฮ.ศ.1322 หรือปี ค.ศ.1904 โดยสำนักพิมพ์เดียวกันและได้มีการตรวจทานโดยเชคอะห์มัด บิน มุหัมมัดเซน อัลฟะฏอนีย์และเชคมุหัมมัดนูรฺ บิน เชคมุหัมมัด อัลฟะฏอนีย์ (บุตรชายของเชคนิมัด กือจิก)

ค. ได้มีการจัดพิมพ์ในกรุงไคโรประเทศอียิปต์อีกสองครั้งโดยสองสำนักพิมพ์คือสำนักพิมพ์ดารุล อิหฺยาอิ อัลกุตุบ อัลอะรอบียยะฮฺในปี ฮ.ศ.1338 หรือปี ค.ศ.1910 ซึ่งเป็นการพิมพ์ครั้งที่สามโดยมีเชคอับดุลลอฮฺ อัลกอฎีย์ อัลมักกีย์ (เป็นชาวเคดาห์ประเทศมาเลเซีย) และเชคอับดุลรอชีด บิน อัสรอม อัลบันญารีย์ (เป็นชาวอินโดนิเซีย)เป็นผู้ตรวจทานและอีกสำนักพิมพ์หนึ่งคือสำนักพิมพ์มุศตอฟา อัลบาบีอัลหะลาบีในปี ฮ.ศ.1343 หรือปี ค.ศ.1925 ซึ่งเป็นการพิมพ์ครั้งที่สี่โดยมีเชคดาวูด บิน อิสมาอีล อัลฟะฏอนีย์เป็นผู้ตรวจทาน

นอกจากนั้นหนังสือเล่มนี้ยังได้มีการจัดพิมพ์ในอีกหลายประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยหลายสำนักพิมพ์ เช่น อินโดนีเซีย สิงคโปร์ มาเลเซีย และไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี ค.ศ.1984 ได้มีการจัดพิมพ์ขึ้นโดยสำนักพิมพ์นะฮฺดีย์เทรดดิ้งในเกาะปีนังประเทศมาเลเซียและสำนักพิมพ์อิบนุหะลาบีย์ในจังหวัดปัตตานีของประเทศไทย

1.3 เนื้อหาสาระ

เนื้อหาหลักของหนังสือเล่มนี้ก็คือเกี่ยวกับบทบัญญัติฟิกฮฺแต่ก่อนที่จะเข้าในเนื้อหาหลักท่านเชคนิมัด กือจิกได้เพิ่มเติมเนื้อหารองไว้ในบทนำ 4 เรื่องด้วยกันคือเรื่องเกี่ยวกับความประเสริฐของความรู้ศาสนาและผู้ที่ศึกษาวิชาการอิสลาม เรื่องเกี่ยวกับรุกนอิมาน(องค์ประกอบของการศรัทธา) เรื่องเกี่ยวกับรุกนอิสลามและเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาวิชาเตาหีด(เอกภาพ)ซึ่งจะกล่าวถึงความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของอัลลอฮฺ 20 ประการ หลังจากนั้นท่านได้แบ่งเนื้อหาฟิกฮฺออกเป็น 4 ประเภทด้วยกันดังนี้

ก. ประเภทอิบาด๊าต หมายถึง บทบัญญัติที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอัลลอฮฺซึ่งจะเกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนพิธีต่างๆ และมีเนื้อหาทั้งหมด 10 บท

ข. ประเภทมุอามาล๊าต หมายถึง บทบัญญัติที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันในลักษณะการทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ ซึ่งมีเนื้อหาทั้งหมด 15 บท

ค. ประเภทมุนากาห๊าต หมายถึง บทบัญญัติที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในลักษณะครอบครัวซึ่งมีเนื้อหาทั้งหมด 11 บท

ง. ประเภทญินายาต หมายถึง บทบัญญัติที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายปกครองกับประชาชนที่เกี่ยวกับการกำหนดบทลงโทษในคดีอาญาซึ่งมีเนื้อหาทั้งหมด 10 บท

2. ลักษณะการเขียนในหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์

2.1 การเรียบเรียงและลำดับเนื้อหา

จากการศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการเรียบเรียงและจัดลำดับเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้ผู้เขียนพบว่าผู้แต่งได้ใช้ลักษณะการแต่งของเชคดาวูด บิน อับดุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์เป็นต้นแบบ ซึ่ง จะเห็นได้จากบทนำซึ่งผู้แต่งหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์ได้กล่าวถึงความสำคัญและความประเสริฐของความรู้และการศึกษาซึ่งเป็นลักษณะเดียวกับหนังสือบุฆยะตุ อัตฏุลลาบของเชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์และหลังจากนั้นผู้แต่งได้กล่าวถึงการศึกษาวิชาเตาหีดในเนื้อหาเกี่ยวกับคุณลักษณะของอัลลอฮฺก็เป็นลักษณะเดียวกับหนังสือฮิดายะตุ อัลมุตะอัลลิม และหนังสืออัลญะวาฮิรฺ อัสสะนียยะฮฺ ของเชคดาวูดอัลฟะฏอนีย์เช่นกัน จากการที่ผู้แต่งได้เพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับการศึกษาเตาหีดในหนังสือเล่มนี้แสดงให้เห็นว่าปราชญ์ปัตตานีในอดีตได้ตระหนักและให้ความสำคัญวิชาเตาหีดเป็นอย่างมากถือว่าเป็นวิชาความรู้ที่จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจให้ดีก่อนที่จะไปศึกษาวิชาฟิกฮฺหรือวิชาอื่นๆ และเนื้อหาวิชาเตาหีดที่ผู้แต่งเพิ่มเติมนี้จัดอยู่ในระดับกลางกล่าวคือไม่ยากจนเกินไปที่จะต้องมีการวิเคราะห์และไม่ง่ายจนเกินไปที่จะสามารถอ่านเองได้โดยไม่ต้องมีผู้สอน เนื้อหาหลักของหนังสือเล่มนี้คือฟิกฮฺตามแนวมัซฮับอัชชาฟีอีย์ซึ่งผู้แต่งได้รวบรวมจากหนังสือฟิกฮฺอัชชาฟีอีย์ที่เป็นภาษาอาหรับหลายเล่มด้วยกันโดยเฉพาะหนังสือฟัตหุ อัลวะฮฺฮาบ ของเชคซาการิยฺยา อัลอันศอรีย์[1] หนังสือหาชียะฮฺ อัลบาญูรีย์ของเชคอิบรอฮีม อัลบาญูรีย์[2] และหนังสือนิฮายะตุ อัลมุหฺตาจ ของอิมามอัรฺรอมลี[3] นอกจากนี้ยังมีหนังสืออัลอัซการฺและหนังสืออธิบายเศาะหีฮฺมุสลิม

---

[1] *ชื่อเต็มของท่านคือ ซะการียฺยา อิบนุ มุหัมมัด อัลอันศอรีย์ ท่านเกิดที่เมืองสุนัยกะฮฺ ทางภาคตะวันออกของประเทศอียิปต์เมื่อปี ฮ.ศ.823/ค.ศ.1420 ท่านเริ่มต้นการศึกษาที่กรุงไคโรประเทศอียิปต์ ผลงานของท่านมีมากมาย อาทิ หนังสือฟัตหุ อัลวะฮฺฮาบ ตันกีหฺ ตะหฺรีรฺ อัลลุบาบ ในสาขาฟิกฮฺ และตุหฺฟะตุ อัลบารีย์ อะลา เศาะหีฮิ อัลบุคอรีย์ ในสาขาหะดีษ เป็นต้น ท่านเสียชีวิตปี ฮ.ศ.926/ค.ศ.1520 (al Zirikli,1999 : 3/46)*

[2] *ชื่อเต็มของท่านคือ อิบรอฮีม อิบนุ มุหัมมัด อัลบาญูรีย์ ท่านเกิดที่เมืองอัลบาญูรในประเทศอียิปต์ ท่านเริ่มต้นการศึกษาที่มหาวิทยาลัยอัลอัซฮัร ประเทศอียิปต์ และต่อมาท่านก็ได้เป็นอาจารย์สอนที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้ ผลงานของท่านมีมากมาย อาทิ หาชิยะตุ อัลบาญูรีย์ อะลา อิบนิกอสิม อัลฆอซซีย์ และหาชิยะตุ อะลาอุมมิ อัลบะรอฮีน วัล อะกออิดเป็นต้น ท่านเสียชีวิตปี ฮ.ศ.1277/ค.ศ.1860 (อ้างแล้ว,1999 : 1/71)*

[3] *ชื่อเต็มของท่านคือ มุหัมมัด อิบนุ อะหฺมัด อัรรอมลีย์ ท่านเกิดที่เมืองอัรรอมละฮฺ ในประเทศอียิปต์เมื่อปีฮ.ศ.919/ค.ศ.1513 ท่านได้รับสมญานามว่าอิมามอัชชาฟีอีย์ศอฆีรหรืออิมามชาฟีอีย์เล็ก ผลงานของท่านมีมากมาย อาทิ อุมดะตุ อัรรอบีหฺ และนิฮายะตุ อัลมุหฺตาจญ์ในสาขาฟิกฮฺ ท่านเสียชีวิตปีฮ.ศ.1004/ค.ศ.1596(อ้างแล้ว,1999 : 6/7)*

ของอิมามอันนะวะวีย์[1]และอื่นๆ อีกหลายเล่ม หลังจากที่ผู้แต่งได้รวบรวมเนื้อหาต่างๆ จากหนังสือดังกล่าวผู้แต่งก็ได้จัดลำดับเนื้อหาเหล่านั้นโดยใช้ลักษณะจัดลำดับเช่นเดียวกับหนังสือฮิดายะตุ อัลมุตะอัลลิมของเชคดาวูด อัลฟะฏอนีกล่าวคือเริ่มต้นจากบทที่หนึ่งคือบทบัญญัติว่าด้วยการทำความสะอาด (อัตเฏาะฮาเราะฮฺ) จนถึงบทที่สุดท้ายคือบทบัญญัติว่าด้วยการปล่อยทาส (อัลอิตกฺ) หนังสือทั้งสองเล่มนี้หากดูอย่างผิวเผินแล้วจะเห็นว่าคล้ายคลึงกันมากแต่หากดูอย่างละเอียดถี่ถ้วนจะพบว่าในหนังสือฮิดายะตุอัลมุตะอัลลิม เชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์จะเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับอัตตะเศาวุฟ(จริยศาสตร์) ในตอนท้ายของหนังสือในขณะที่เชคนิมัด กือจิกมิได้กล่าวถึงเลยในหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์ ดังนั้นจึงพอจะสรุปได้ว่าหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์เป็นหนังสือฟิกฮฺภาษามลายูที่สมบูรณ์ที่สุดหากจะเปรียบเทียบกับหนังสือฮิดายะตุ อัลมุตะอัลลิมและหนังสือฟิกฮฺมลายูอื่นๆ ในยุคนั้นก็ว่าได้

2.2 สำนวนที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้

หากจะเปรียบเทียบสำนวนที่ใช้ในหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์กับหนังสือฮิดายะตุ อัลมุตะอัลลิมหรือหนังสือฟิกฮฺมลายูอื่นๆ จะเห็นได้ว่าสำนวนที่ใช้ในหนังสือเล่มนี้ง่ายต่อการเข้าใจมากกว่า ทั้งนี้เนื่องจากผู้แต่งใช้สำนวนที่กะทัดรัด ชัดเจน และพิถีพิถัน อาจมีศัพท์บางคำเป็นภาษาหรับและลักษณะการเรียงประโยคจะเป็นไปตามกฎไวยากรณ์ภาษาหรับก็ตามก็ใช่ว่าจะเป็นปัญหาสำหรับผู้ศึกษาที่มีความรู้พื้นฐานในเรื่องดังกล่าวไม่ แต่หากผู้ศึกษาขาดความรู้พื้นฐานดังกล่าวแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีผู้สอนคอยให้คำอธิบายและความกระจ่าง จากกการที่ผู้แต่งใช้สำนวนสั้นๆ กะทัดรัดนี้เองทำให้ผู้แต่งสามารถบรรจุเนื้อหาฟิกฮฺได้ครอบคลุมและมากกว่าหนังสือฟิกฮฺมลายูอื่นๆ แต่ถึงกระนั้นหากสังเกตอีกด้านหนึ่งจะพบว่าผู้แต่งจะไม่ค่อยเน้นในเรื่องเกี่ยวกับหลักฐานโดยเฉพาะหลักฐานที่เป็นหะดีษของแต่ละบทบัญญัติที่กล่าวถึงเท่าใดนักจึงทำให้ขาดน้ำหนักในการอ้างอิงไปบ้าง ซึ่งตรงจุดนี้อาจจะเป็นเพราะผู้แต่งมีเจตนาที่จะเน้นเรื่องเกี่ยวกับบทบัญญัติฟิกฮฺเท่านั้นและอาจเป็นเพราะสภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศของการศึกษาในยุคนั้นจะเน้นไปทางเตาหีดและฟิกฮฺมากกว่าหะดีษก็เป็นได้ แต่อย่างไรก็ตามหนังสือเล่มนี้ก็ยังทรงคุณค่าในเอกลักษณ์ของการแต่งหนังสือตามแบบฉบับของปราชญ์ปัตตานีในยุคนั้นที่มีความเข้าใจสภาพของสังคมหรือผู้ศึกษาเป็นหลัก

---

[1] *ชื่อเต็มของท่านคือยะหฺยา อิบนุ ชะรอฟ อันนะวะวีย์ ท่านเกิดที่เมืองนะวาในประเทศซีเรียเมื่อปีฮ.ศ.631 ตลอดชีวิตของท่านมุ่งมั่นแต่การศึกษาและเขียนตำรามากมายจนไม่มีเวลามาสนใจเรื่องการมีครอบครัว ส่วนหนึ่งจากผลงานของท่าน อาทิ ชัรหฺ อะหาดีษอิมามมุสลิม อัลอัซการ ริยาฎุศศอลิหีน เราเฎาะตุ อัตฎอลิบีน อัลมัจญ์มูอฺ เป็นต้น ท่านเสียชีวิตในเดือนเราะญับปีฮ.ศ.676(al Subki,1992 : 8/395)*

2.3 งานทางวิชาการที่เกี่ยวกับหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์โดยนักวิชาการรุ่นหลัง

หลังจากที่หนังสือเล่มนี้ได้รับการยอมรับจากนักวิชาการตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในฐานะเป็นที่อ้างอิงทางด้านฟิกฮฺแล้วทำให้มีนักวิชาการส่วนหนึ่งได้ให้ความสำคัญหนังสือเล่มนี้เป็นพิเศษจึงได้ผลิตผลงานวิชาการเพื่อใช้เป็นคู่มือประกอบการศึกษาหนังสือเล่มนี้ซึ่งมีดังนี้

2.3.1 Suluh Matla'al-Badrayn (สุลุฮ์ มัฏละอุ อัลบัดร์อยน์) เป็นพจนานุกรมเล่มแรกของหนังสือเล่มนี้ ผู้แต่งคือหัจญีอับดุลฆอนี บิน ยะหฺยาเป็นชาวมาเลเซีย ผู้แต่งได้รวบรวมศัพท์ภาษาอาหรับทั้งหมดที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้และเรียบเรียงตั้งแต่หมวดอะลีฟจนถึงหมวดยาอ์ตามลำดับและอธิบายความหมายของศัพท์แต่ละคำเป็นภาษามลายู พจนานุกรมเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์หุสสัยน์ที่รัฐยะโฮร์ประเทศมาเลเซียในปี ค.ศ.1988

2.3.2 Matla' al-Nurayn (มัฏละอุ อันนูร์อยน์) เป็นผลงานของหัจญีซาการิยา บิน อะหฺมัด เป็นชาวมาเลเซีย ในหนังสือเล่มนี้ผู้แต่งได้อธิบายศัพท์และสำนวนที่ค่อนข้างยากต่อการเข้าใจทั้งที่เป็นภาษาอาหรับและมลายูโดยการเขียนคำอธิบายดังกล่าวในเครื่องหมายวงเล็บถัดจากศัพท์หรือสำนวนดังกล่าว หนังสือเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ดารุล อัลอุลูมเมืองอะโลสะตาร์รัฐเคดาห์ประเทศมาเลเซียในปี ค.ศ.2000

2.3.3 Panduan 'Ibadat (ปันดุวัน อิบาดาต) เป็นผลงานของหัจญีมุหัมมัด บิน ยูสุฟ เป็นชาวมาเลเซีย หนังสือเล่มนี้ผู้แต่งได้สรุปเนื้อหาบทบัญญัติประเภทอิบาดาตทั้งหมดจากหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์ตั้งแต่บทบัญญัติว่าด้วยการทำความสะอาดร่างกายจนถึงบทบัญญัติว่าด้วยการประกอบพิธีหัจญ์และได้รับการตีพิมพ์โดยกองกิจการอิสลามสำนักนายกรัฐมนตรี กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซียในปี ค.ศ.1990

สรุป

เชคนิมัด กือจิกหรือเชคมุหัมมัด บิน อิสมาอีล อัลฟะฏอนีย์เป็นปราชญ์ปัตตานีอีกท่านหนึ่งที่มีความเชี่ยวชาญทางฟิกฮฺที่นักกฎหมายอิสลามรุ่นหลังควรรู้จัก ถึงแม้ว่าชื่อเสียงของท่านอาจไม่โด่งดังเท่ากับเชคดาวูด บิน อับดุลลอฮฺ อัลฟะฏอนีย์และเชคอะหฺมัด บิน มุหัมมัดเซน อัลฟะฏอนีย์ แต่ผลงานของท่านกลับเป็นที่รู้จักและยอมรับในแวดวงวิชาการอิสลามตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันโดยเฉพาะหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อยน์ และไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่ายังมีนักวิชาการบางคนยังมีความเข้าใจผิดว่าหนังสือดังกล่าวเป็นผลงานของเชคดาวูด อัลฟะฏอนีย์จึงทำให้ชื่อของเชคนิมัด กือจิกในฐานะเจ้าของผลงานถูกมองข้ามและไม่เป็นที่รู้จักโดยปริยาย อีกทั้งยังมีนักวิชาการส่วนหนึ่งวิพากษ์วิจารณ์หนังสือ

ดังกล่าวว่ามีข้อบกพร่องและจุดด้อยจนถูกปฏิเสธและไม่ยอมรับ แต่สำหรับผู้เขียนมีความเห็นว่าจะด้วยเหตุผลอันใดก็แล้วแต่ เราควรมีจิตสำนึกอยู่ตลอดเวลาว่าทุกๆองค์ความรู้ที่ตกทอดมายังชนรุ่นหลังในทุกวันนี้ก็มาจากปราชญ์ปัตตานีในอดีตเหล่านั้นที่สร้างสรรค์ผลงานมากมายออกมาเพื่อรับใช้สังคมในยุคนั้นและถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาความรู้ในสาขาวิชาต่างๆ ขึ้นมาและจากผลงานเหล่านั้นแม้ว่าจะมีข้อตกบกพร่องไปบ้างก็ตามก็ใช่ว่าเราจะปฏิเสธเสียทั้งหมด

สำหรับจุดเด่นและความพิเศษของหนังสือมัฏละอุ อัลบัดร์อียน์พอสรุปได้ดังนี้

ก. เป็นหนังสือฟิกฮฺมลายูตามมัซฮับอัชชาฟีอีย์ที่สมบูรณ์ที่สุด

ข. ใช้สำนวนกะทัดรัด ชัดเจน ง่ายต่อการเข้าใจ

ค. มีความพิถีพิถันในการแปลและเรียบเรียงจากแหล่งอ้างอิงหลักโดยยึดหลักไวยากรณ์ภาษาอาหรับ

ง. มีการจัดเรียงลำดับเนื้อหาเป็นหมวดหมู่ตามหลักวิชาฟิกฮฺ

จ. เป็นแหล่งอ้างอิงของนักวิชาการอย่างแพร่หลายนับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

หนังสืออ้างอิง

หนังสือภาษาไทย

โมหัมมัด อับดุลกาเดร์, 2530. **"ประวัติความเป็นมาและแนวโน้มการศึกษาของพี่น้องชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้",** ใน การจัดการศึกษาและแนวทางพัฒนาภาคใต้. หน้า 212-219. กรุงเทพมหานคร : อักษรบัณฑิต.

หนังสือภาษาอาหรับ

Abu Abdullah, A'mir Ibn Abdullah. 2000. **Mu 'jam alfaz al-Aqidah.** Riyadh : Makbah 'Ubaikan.

al-Ansari, Zakariya Ibn Muhammad. n.d. **Fath al-Wahhab**. Jeddah : Al-Haramayn.

al-Bajuri, Ibrahim Ibn Muhammad. 1996. **Hashiyah al-Bajuri.** 1st ed. Beirut : Dar Ihya al-Turath.

al- Ramli, Muhammad Ibn Ahmad. 1983. **Nihayat al-Muhtaj.** Beirut : Dar al-Fikr.

al-Subki, Abdul Wahhab Ibn Ali. 1992. **al-TabaQat al-Shafi 'ayah al-kubra.** 2nd ed. Cairo : Hijr

al-Zirikli, Khairuddin. 1999. **al- A'alam.** 14th ed . Beirut : Dar al- 'Ilm li al-Malayin.

หนังสือภาษามลายู

Bin Abdullah, Muhammad Saghir. 1990. **Sheikh Daud al-Fatani Ulama Dan Pengarang Terulung Asia Tengara.** Shah Alam : Hizbi .

_____. 1990. "Sheikh Muhammad bin Isma'il Daudy al-Fatani" **Jurnal Dakwah Shawal** (May 1990),77-78.

_____. 1991. " **Matla 'ul Badrain : Kitab Fiqhi Yang Termasyhur di Dunia Melayu",** Dewan Bahasa. June (1991) 133 – 144.

_____. 1992. **al-'Allamah Sheikh Ahmad al-Fatani Ahli Fikir Islam dan Dunia Melayu**. Kuala Lumpur : Khazanah Fataniah.

_____. 1977. **Perkembangan Ilmu Fiqh dan Tokoh-tokohnyadi Asia Tengara.Kuala** Lumpur: Ramadhani.

Bin Che Daud, Isma'il. 1992. **Tokoh-tokoh 'Ulama Semenanjung Melayu. Kelantan :** Majlis Ugama al-Islam.

al-Daudi, Muhammad bin Isma'il. 1984. **Matla' al-Badrayn**. Pattani : Ibn Halabi.

al-Fatani, Daud bin Abdullah.1911. **Hidayat al-Muta'allim.** Makkah : Al-Miriyyah.

_____.n.d. **al-Jawahir al-Saniyyah**. Bangkok : al-Nahdi.

_____.n.d. **Bughyat al-Tullab**. Pulau Pinang : Dar al-Ma'arif.

al-Muhammadi , Muhammad bin Uthman.1987. **"Sheikh Daud Fataani Sebagai Seorang 'Ulama"**.Kelantan : Pengasuh. (April-May 1987)77-78.

บุคลานุกรม

Muhammad Saghir Bin Abdullah. **นักวิชาการอิสระชาวมาเลเซีย**, สัมภาษณ์ (27 ตุลาคม 2546)